בת עין — ראה

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וגו' את הברכה אשר תשמעו וגו' והקללה אם לא וגו' (יא כו - כח). ויל"ד שאמר בתחלה ראה לשון יחיד ומסיים לפניכם לשון רבים, והו"ל למימר ראו לשון רבים. עוד אמרו אצל הברכה אש"ר ואצל הקללה נאמר א"ם לא תשמעו. גם לפרש מלת אנ"כי. גם לפרש מה שדרשו רז"ל (שבת קיט.) עשר בשביל שתתעשר, ובמדרש איתא עשר בשביל שתתחסר נוסחא אחרינא בשביל שלא תתחסר (תנחומא ראה יח).

הנה שמעתי מאבי זללה"ה פירוש על ראה אנכי, היינו בשביל דבור אנכי (שמות כ ב) ששמעו מפי הגבורה יהא הקיבול שכר בעולם הזה, היינו היום, ע"כ מאבי זלה"ה.

והנה על ידי בחינת ענוה, כשהאדם משפיל את עצמו בבחי' אנכי עפר ואפר (בראשית יח כז) עד שאינו תופס מקום אצלו כלל, על ידי זה גם הקב"ה כביכול מצמצם את עצמו להשפיע כל טוב בעולם הזה, וגם אפילו אם ח"ו נגזרה איזה עונש על האדם בעבור חטאיו גם כן משלם לו בעולם הזה כדי להורישו לעולם הבא, כי יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה (אבות פ"ד מי"ז), ובוודאי מה טוב שיקבל עונשו בעולם הזה ויהיה נקי בעולם הבא.

אמנם צריך להבין מאי מעליותא בקיבול שכר בעולם הזה על דבור אנכי, הלא מה טוב לקבל השכר בעולם הבא עולם הקיים ולא בעולם העובר. רק הענין הוא שצריכים דעה מיושבת לעבודת הבורא ב"ה, וצריך עכ"פ איזה קיבול שכר בעולם הזה כדי שיהיה לו דעה מיושבת לעבודת הבורא ב"ה.

וע"ז רמזו חז"ל באמרם עשר בשביל שתתעשר, שלכאורה הוא פלא לעשר על מנת לקבל פרס. רק שזהו רשאי שירצה האדם לקבל פרס שיתעשר בכדי שיהיה לו ריוח והרחבת הלב לעבודת הבורא ב"ה. ובמדרש איתא עשר בשביל שלא תתחסר, היינו שלא יחסר לו הפרנסה ולא יוכל לעבוד את הבורא ית"ש ח"ו. ונ"א בשביל שתתחסר, היינו שיהיה לבו פנוי שיבין בעצמו חסרונו ושפלותו.

וזהו שנאמר ראה אנכי לשון יחיד, פירוש שהקב"ה מזהיר לכל יחיד, ראה שתזהר בבחינת אנכי, היינו שלא תסיח דעתך מדבור אנכי ה' אלהיך, שיהיה תמיד עליך עול מלכות שמים, ובזה יהיה לו בחינת אנכי עפר ואפר, בחינת אנכי תולעת ולא איש (תהלים כב ז) שהוא בחינת ענוה, ועל ידי בחינת ענוה תמשיך על העולם היום ברכה, על העולם הזה דווקא, אשר תשמעו היינו כדי שתוכל לשמוע. ולא נאמר א"ם לשון תנאי, כי על ידי בחינת אנכ"י בחינת שפלות הנ"ל בוודאי תוכל לשמוע את כל המצות בלב ודעה מיושבת, אבל אצל הקללה נאמר א"ם לשון ספק.

וזהו עשר תעשר בשביל שתתעשר, רמזו לבחינת עשר בחינת יו"ד, שמרמז לבחי' ענוה כדאיתא בזוהר הקדוש (ח"ג דף קצא.) יו"ד נקודה קטנה ושחורה דלית בה חיורא כלל, וזהו עשר תעשר היינו שיהיה לך בחינת עשר בחינת יו"ד בחינת ענוה, ועי"ז תתעשר, שיהיה לך עשר פעמים עשר היינו מאה ברכות כמאמר חז"ל (מנחות מג:) אל תקרי מה אלא מאה, היינו על ידי בחינת מ"ה דווקא יהיה לך מאה ברכות כנ"ל.

וכדאיתא באור החיים (שמות לד כט) על ידי טפת דיו שנשאר בקולמוס היינו שלא כתב משה עני"ו ביוד במילואו עי"ז זכה לקרני הוד, פי' דאיתא בכתבי האר"י ז"ל (ש' היחודים פ"ו מענף הג') שעל ידי בחינת גאוה פוגם באותיות מלוי של אותיות ראשונות של השם, היינו מלוי יו"ד ו"ד, ומילוי ה' אות ה', היינו אותיות הו"ד, ועל ידי בחינת ענוה שהיה למשה רבינו ע"ה זכה לשלמות אותיות הוד, יהי רצון שנזכה לקצת בחינת ענוה כן יהי רצון אמן:

או יאמר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וגו', על פי מה שאמרו חז"ל (קידושין לט:) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ושמעתי בשם אבי ז"ל שהקשה, והא כתיב (ויקרא יט יג) לא תלין פעולת שכיר, ותירץ שעל פי הדין (שו"ע חו"מ סי' שלט ס"א) השוכר על ידי שליח אינו עובר, אם כן לפי זה שהתורה ניתנה על ידי משה אינו חייב על לא תלין, אמנם כ"ז בשאר התורה אבל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו (מכות כד.) ולא על ידי שליח, אם כן יהיה חייב בלא תלין, וע"ז אמר הכתוב ראה אנכי נותן וגו', ר"ל אני נותן שכר בעבור אנכי שנתתי בעצמי, וחייב אני ליתן בעולם הזה עכ"ד ז"ל. ובזה ניחא מאמר חז"ל (קדושין לט:) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

ואפשר לפרש גם כן על זה הדרך, על פי מאמר הכתוב (איוב טו טו) הן בקדושיו לא יאמין, פירוש כמאמר הכתוב (דברים ח יב) פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ורם לבבך וגו', וא"כ שמן הטובה אפשר לצמוח ח"ו קלקול על כן יותר טוב לגנוז הטוב לעולם הבא, ובעולם הזה אדרבה מה טוב שיהיה לבו של אדם נשבר ונדכה, וזהו שאמר הכתוב (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם, פירוש מה טוב הוא כשהטוב הוא בחינת חסד יהיה צפון לעולם הבא, ועוד שפעלת לחוסים בך הם הצדיקים, נג"ד בני אדם ר"ל בחי' נג"ד, בחינת דין, בכדי שיהיה לבו נשבר ונדכה.

וזהו פירוד ה' הוא האלהים (דברים ד לה) ר"ל כשאתה רואה בחינת אלהים בחינת דין (זח"א סד:) תאמין ותדע שבחינת הוי"ה בחינת רחמים (זח"ג סה.) הוא גנוז בתוכו. וזהו תקעו בחודש שופר בכס"ה ליום חגנו (תהלים פא ד), ר"ל בכסה הוא מלשון כיסוי, שבחינת חסד מתכסה בתוך בחינת הדין.

וזהו בחינת מַ"ן בחינת דעת שניתנה לדור המדבר דור דעה (ויק"ר ט א) שקבלו התורה על ידי משה בחינת דעת (זח"ב רכא.) התחברות חסד וגבורה (ע"ח שכ"א פ"ב), ולזה רמזו רז"ל (מכילתא בשלח עה"פ ויאמר ה' כו' הנני ממטיר) לא ניתנה התורה אלא לאוכלי מן, פירוש שאין התורה מתקיימת אלא במי שמאמין בזה ורואה הטוב הגנוז בבחינת דין, שהוא צדיק וטוב לו הוא צדיק גמור (ברכות ז.), ר"ל צדיק גמור הוא רואה תמיד הטוב אשר לו גנוז בתוך הבחינת דין, והוא בחינת דעת התחברות חסד וגבורה, ובחינה זו לא ניתנה אלא על ידי משה שהיה בחינת דעת והמשיך ג"כ בחינה זו על ידי מן לדור המדבר שיקבלו התורה בבחינה זו, וע"כ נקראו דור דעה מטעם שהיה להם בחינת דעת על ידי משה דווקא, אבל אחר כך שנמסרו לידי יהושע פני לבנה (ב"ב עה.) שלא היה יכול להמשיך להם בחינת דעת כמו משה רבו.

וזה מרמז לנו משה רבינו ע"ה בפסוק ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וגו', היינו אנכ"י גימטריא כ"סא, לרמז על בחינת בכסא ליום חגנו בחינת כיסוי כנ"ל, שהדין מכסה על בחינת חסד כנ"ל, שבחינה זו המשיך להם משה רבינו ע"ה כנ"ל.

גם רא"ה אנכ"י גימטריא ב"פ חסד גבורה חסר אחד, ר"ל מרמז על שני בחינות דעת היינו בחינת דין בנשמיות ובחינת דין ברוחניות ובתוכו גנוז בחינת חסד ורחמים כנ"ל. ומה שחסר אחד מרמז שכ"ז ישים האדם אל לבו כשחסר לו אחד ר"ל שום דבר אחד. ורמז להם משה רבינו ע"ה בר"ת של נ"ותן ל"פניכם ה"יום ב"רכה ראשי תיבות אותיות לבנ"ה, לומר שכ"ז אני מזהיר אתכם עכשיו מחמת שתתמסרו לידי יהושע שהוא פני לבנה ואין בו כח כל כך להמשיך לכם בחי' דעת בחי' מ"ן כמוני, לכן צריכים אתם להתחזק מאד בבחינה זו, ופירש להם ואמר והקללה אם לא תשמעו וגו' וסרתם מן הדר"ך וגו' ר"ל דר"ך גימ' שני פעמים הוי"ה אלהי"ם, מרמז לב' פעמים בחי' דעת הנ"ל בגשמי' וברוחני'.

ואמר הכתוב וסרתם מן הדרך וגו' בחינת דעת, ללכת אחרי אל"הים אחרים אשר לא ידע"תם, ר"ל ללכת רק אחר בחינת אלהים לבדו בלא בחינת חיבור הוי"ה, אשר לא ידע"תם ר"ל שאינו בחינת דע"ת, לכן תזהרו בזה לראות תמיד אור בתוך החושך כמאמר הכתוב (תהלים קיב ד) זרח בחושך אור לישרים, שנזכה לזה במהרה אמן כן יהי רצון:

או יאמר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה וגו'. לכאורה תיבת היו"ם הוא מיותר. אך נוכל לומר על דרך רמז, ומקודם נבאר מאמר חז"ל (תמיד לב.) איזהו חכם הרואה את הנולד, דהנה עיקר העבודה הוא להיות תמיד בבחינת תשובה, היינו שיהיה לו בושה והכנעה לפני הבורא ברוך הוא, וזה הוא חסד ה' יתברך בעת בריאת שמים וארץ לברוא בחינת תשובה, וכשאדם עושה תשובה כקטן שנולד דמי, היינו שהבורא ית"ש משפיע לו נשמה חדשה מכסא כבודו ית' מהמקור שנשמות ישראל נחצבות משם כמאמר הגמרא (יומא פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, להיות נשפע משם נשמה חדשה ולהיות כקטן שנולד. וזה היה בחינת דוד המלך ע"ה כמאמר הכתוב (תהלים ב ז) אספרה אל חוק וגו' בני אתה אני היום ילדתיך, שבכל יום היה בבחינת תשובה ונשפע לו בכל יום נשמה חדשה מכסא כבודו ית' כאילו נולד היום. וזה איזהו חכם, איזהו עיקר בחינת חכמה, הרואה את הנולד - שיראה תמיד שיהיה בבחינת תשובה כאילו נולד היום.

ולזה כיון שלמה המלך ע"ה באמרו (קהלת ד יג) טוב ילד מסכן וחכם, מכנה לו בשם ילד ובשם חכם, לרמז שזה תלוי בזה, כשהוא בבחינת ילד אני היום ילדתיך אז הוא בבחינת חכמה.

רק שיש ב' בחינות תשובה, בחינה א' מי שעושה תשובה מחמת אהבת השי"ת, שמשתוקק וכלתה נפשו לה', ויש לו יראה ובושה והכנעה לפניו ית"ש, ומחמת זה הוא תמיד בבחינת תשובה, וזהו התשובה היא בחינת אור, שנשפע עליו אור תשובה ממקור התשובה על ידי בחינת אור שהיא בחינת ברכה. ויש מי שעושה תשובה על ידי שיסורים באין עליו, ומחמת זה הוא מפשפש במעשיו ועושה תשובה, וזהו התשובה הוא בחינת חושך, היינו שנשפע עליו בחינת תשובה ממקור התשובה על ידי בחינת חושך שהיא בחי' קללה.

וזהו ראה אנכ"י גימטריא כסא, היינו בחינת כסא כבודו ית', נותן לפניכם בחי' היום שהוא בחינת תשובה כמאמר הכתוב אני היום ילדתיך, ברכה וקללה - היינו שלפעמים נשפע בחינת תשובה בבחינת ברכה ולפעמים נשפע בחינת תשובה בבחינת קללה. את הברכה היינו שנשפע בחינת תשובה בבחינת ברכה אשר תשמעון אל מצות ה', והקללה אם לא תשמעו אל מצות ה' היינו לבחינת תשובה הב' המבואר לעיל.

וזהו חודש אלול שאות אלף נתחלף לאות עי"ן באותיות אחה"ע, והוא אותיות עו"לל לשון עולל ויונק, מרמז שבחודש אלול צריך לעשות תשובה לבוא לבחינת נולד כנ"ל.

ולזה מרמז אלו"ל א"ני ל"דודי ו"דודי ל"י (אבודרהם סדר סליחות), פירוש בחינת תשובה שבאה מחמת אהבת ה' נקרא אני לדודי, ובחינת תשובה שעל ידי יסורים כנ"ל נקרא ודודי לי. וזהו הפותח יד בתשובה (תחנון הוא רחום) בחינת תשובה מכונה בשם יד, ולזה אפשר לרמוז שתיבת א"לול ותיבת י"ד בגימטריא כ"סא, מרמז שעל ידי בחינת תשובה יושפע עליו נשמה חדשה מכסא כבודו ית', ובזכות זה ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

או יאמר ראה אנכי נותן לפניכם היום וגו'. יש לדקדק במה שאמר הי"ום, הלא בפרשה כי תבוא (דברים כז יב - יג, וע' יא כט) כתיב הברכה על הר גרזים והקללה על הר עיבל.

ואפשר לומר על דרך זה, דהנה אמרו חז"ל (קידושין מ:) חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא חצי זכאי וחצי חייב וכל העולם כולו כאלו הוא חצי זכאי וחצי חייב, עשה מצוה אחת מכריע את עצמו וכל העולם כולו לכף זכות, עשה עבירה אחת ח"ו מכריע את עצמו וכל העולם כולו לכף חובה. ולכאורה הדברים אינם מובנים, וכי הרשעים שעושים עבירות תמיד ועשו מצוה אחת אינם נענשים כלל, והצדיקים שעושים מצות תמיד ועשו עבירה אחת ח"ו לא יקבלו שכר מהמצות. אמנם כך הוא הענין, שהרשע בעת שעושה המצוה וחוזר בתשובה אז נמשך חסד עליון על כל העולם, וכן כשעושה עבירה אחת אז גורם ח"ו שיסתלק חסד עליון מזה העולם באותה שעה, וזהו הכריע את כל העולם לכף חובה בזו השעה, אבל אחר כך מקבל שכר.

וזהו פירוש הפסוק ראה אנכי, פירוש שצריך האדם לראות את עצמו שהכל תלוי בו. נותן לפניכם היום, פירוש שבאותה שעה אם עושה מצוה ממשיך חסד עליון על כל העולם באותה שעה, וזהו בחינת הברכה אשר תשמעו, ואם ח"ו עושה איזה עבירה אז גורם ח"ו להסתלקות חסד עליון מעולם הזה בזה הרגע, וזהו בחינת והקללה אם לא תשמעו (היינו שגורם ח"ו הסתלקות החסד, אבל אם עושה תשובה אז ממשיך חסד עליון ואור שפע על כל העולם, יהי רצון שנזכה לבחינת תשובה אמיתית אור וחסד עליון על כל העולם, אמן כן יהי רצון):

עוד יש לפרש הפסוק הנ"ל, על פי מה דאיתא בזוהר הקדוש פרשת בלק (ח"ג דף קפה.) הקב"ה מלוי לפום רברבותא דיליה, פי' שהשי"ת מבטיח כמה פעמים להשפיע טובות וברכות לעולם הזה ואינו משפיע במהרה, הוא מחמת כפום רברבותא דיליה שאלף שנים בעיניו כיום אתמול (ע' תהלים צ ד), אבל בר נש זעיר ומלוי לפום שעתא, פירוש שבר נש מחמת שהוא זעיר ימים ושנים כל מה שיאמר צריך לקיים תיכף ומיד, כמאמר חז"ל (מכילתא פר' בא) כשבא מצוה לידך אל תחמיצנה, וכמאמר חז"ל (שבת קנג.) ושוב יום אחד לפני מיתתך, אבל בהשי"ת הוא כפום רברבותא דיליה, שמבטיח להשפיע ברכות ואינו משפיע תיכף.

אך כשאדם מזעיר ומקטין את עצמו בהכנעה ושפלות באמת, וממאס בתענוגי עולם הזה, כי דירה שאינה שלו למה לו, רק מזמין את עצמו ליום שכולו ארוך, ומחמת זה צדיקים מהפכין מדת הדין למדת הרחמים (בר"ר לג ג), וזהו צדיקים במיתתן קרוין חיים (ברכות יח.) מחמת שצופין ומביטים תמיד לאחריתם, וזהו במיתתן - כענין שוב יום אחד לפני מיתתך (שבת קנג.), ומדבקים את עצמם בחיי החיים והם בבחינת ענוה ושפלות באמת, ומחמת זה הם ממשיכים טובות וברכות בזה העולם בכל יום ובכל עת.

וזהו פירוש הפסוק ראה אנכי, פירוש שצריך האדם לראות שיהיה תמיד בבחינת הכנעה ושפלות באמת, וזהו שאמר משה ראה אנכי כמ"ש (במדבר יב ג) והאיש משה ענו מאד, אנכ"י אנ"י כ', כ' כפופה, מרמז על בחינת ענוה כמ"ש בפרשת ואתחנן (עה"פ כי יראתם מפני האש), היינו לדבק את עצמו במדת ענוה, ומחמת זה נותן לפניכם - שתוכלו להמשיך לכם כל בחינת ברכות והשפעות טובות על ידי בחינת ענוה. היו"ם פי' תיכף כמ"ש (ב"ר לג ג) צדיקים מהפכין מדת הדין למדת הרחמים.

אך יש בחינת חסד שבגבורה, שהקב"ה רוצה באמת להשפיע לאדם כל טוב כדרכו הטוב להטיב, אמנם הבורא ב"ה צופה ומביט שאם ישפיע לו רב טובה ימלא תאוותו ולא ירצה לילך בדרכי השי"ת, ולזה מונע ממנו השפעת ברכתו ית', וענין זה נקרא חסד שבגבורה. וזהו את הברכה אשר תשמעו, אם רואה השי"ת שבחינת טובה וברכה לא ימנע את האדם מעבודתו ית' אז הוא משפיע לו ברכה בבחינת חסד, ואם רואה השי"ת שאם ישפיע לו טובה יהיה זה לו מניעה מעבודתו ית' אז השי"ת משפיע לו בחינת חסד שבגבורה כנ"ל, וזהו והקללה אם לא תשמעו, פירוש שאם רואה השי"ת שלעתיד לא תשמעו אז הוא משפיע בבחינת חסד שבגבורה, ובאמת הוא ברכה רק שמונע ממנו הטוב כדי שלא יסור ח"ו מדרכי השי"ת.

או י"ל בדרך זה, את הברכה אשר תשמעו וגו' והקללה אם לא תשמעו וגו', פירוש שזה שהבורא ב"ה מקלל הוא ג"כ בחינת ברכה, כי עי"ז הוא נותן לב לחזור בתשובה וזה הוא ברכה. השי"ת יזכנו לעשות תשובה באמת אמן כן יהי רצון.